

УДК 343.98

КОВТУН О.В.

СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ ЯК ЗАСОБИ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ПРО ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПЕРЕШКОДЖАННЯМ ЗАКОННИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

У статті на підставі аналізу чинного кримінального процесуального законодавства України та наукових здобутків учених з теорії кримінального процесу досліджено порядок проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, учинених проти журналістів. Сформовано відповідні рекомендації щодо їх проведення в цій категорії кримінальних проваджень.

Ключові слова: кримінальне провадження, слідча (розшукова) дія, допит, огляд, огляд місця події, обшук, обшук особи, призначення експертизи.

В статье на основании анализа действующего уголовного процессуального законодательства Украины и научных достижений ученых по теории уголовного процесса исследован порядок проведения следственных (розыскных) действий при расследовании преступлений, совершенных против журналистов. Сформированы соответствующие рекомендации по их проведению в данной категории уголовных производств.

Ключевые слова: уголовное производство, следственное (розыскное) действие, допрос, осмотр, осмотр места происшествия, обыск, обыск лица, назначение экспертизы.

The article based on the analysis of the current criminal procedural legislation of Ukraine and scientific achievements of scientists on the theory of the criminal process investigated the procedure for conducting investigative (investigative) actions in investigating crimes committed against journalists. The relevant recommendations for their conduct in this category of criminal proceedings.

Key words: criminal proceedings, investigative (search) action, interrogation, inspection, inspection of the scene, search, search of a person, examination appointment.

Вступ. Відповідно до приписів ч. 2 ст. 93 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, одним із засобів збирання стороною обвинувачення доказів є проведення комплексу слідчих (розшукових) дій. З метою забезпечення законності законодавцем у відповідних положеннях КПК України, здебільшого це стосується глави 20, встановлено низку вимог до їх проведення, що має сприяти недопущенню порушень і зловживань стороною як обвинувачення, так і захисту. Поряд із цим кримінальні провадження, які зареєстровані за фактом учинення злочинів проти журналістів, характеризуються певними складнощами, з якими слідчі зіштовхуються під час їх розслідування. Не є винятком із цього й проведення слідчих (розшукових) дій, адже досить часто сторона захисту використовує недоліки кримінального процесуального законодавства, його суперечності та прогалини з метою уникнення винними особами кримінальної відповідальності. Викладене зумовлює потребу в здійсненні комплексного аналізу порядку проведення слідчих (розшукових) дій крізь призму проблематики розслідування злочинів, пов'язаних із перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів.

Постановка завдання. Мета статті – на підставі аналізу чинного кримінального процесуального законодавства України та наукових здобутків учених з теорії кримінального процесу дослідити порядок проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, учинених проти журналістів.

© КОВТУН О.В. – аспірант (Донецький юридичний інститут Міністерства внутрішніх справ України), заступник начальника управління – начальник відділу (Головне слідче управління Національної поліції України)

Результати дослідження. Насамперед акцентуємо увагу на таку слідчу (розшукову) дію, як огляд місця події, який є важливим засобом збирання доказів у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з перешкоджанням законній професійній діяльності журналістів. Згідно з положеннями ч. 3 ст. 214 КПК України, огляд місця події – це єдина невідкладна слідча (розшукова) дія, яка проводиться до внесення відомостей до ЄРДР. Така законодавча позиція зумовлена тим, що більшість слідів злочину (біологічні сліди людини, відбитки слів рук, взуття тощо) за своїми властивостями обмежені в часі щодо їх збереження та придатності для дослідження.

Розглядаючи питання проведення огляду місця події під час розслідування досліджуваної категорії злочинів, варто зазначити, що його сутність залежить від конкретного виду вчиненого кримінального правопорушення (виходячи з кваліфікації). Наприклад, якщо йдеться про вбивство журналіста, то однією з найбільш важливих слідчих (розшукових) дій є саме огляд місця події, під час якого можна отримати необхідну доказову інформацію про спосіб учинення злочину, особу, яка його вчинила, відшукати й вилучити знаряддя злочину, а також зафіксувати інші відомості, що мають значення для подальшого розслідування й підлягають доказуванню.

Здійснивши аналіз КПК України, можна дійти висновку, що в ньому не передбачено окремої статті, в якій урегульовано порядок проведення огляду місця події. Загальний порядок проведення такого огляду унормований у положеннях ст. 237 КПК України, де в ч. 1 встановлено, що з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин учинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей і документів. З аналізу наведеного вбачається, що законодавець у юридичній техніці надає вичерпний перелік тих об'єктів, які можуть бути оглянуті, зумовлюючи цим низку колізій і дискусій. Зокрема, може виникнути необхідність в огляді тварини чи її трупа, наприклад, з метою виявлення на ній ушкодження, які могли бути спричинені задля залякування власника, у тому числі журналіста.

Доречно звернути увагу й на те, що сьогодні до кінця не вирішним залишається питання процесуального порядку проведення огляду житла чи іншого володіння особи, в якому вчинено злочин і в якому необхідно провести огляд. Якщо виходити з приписів ч. 2 ст. 237 КПК України, то такий огляд має здійснюватися згідно з правилами, передбаченими для обшуку, який має проводитися на підставі ухвали слідчого судді. Тобто якщо дотримуватися правил ч. 2 ст. 237, ч. 2 ст. 234 КПК України, то слідчий, не маючи ухвали слідчого судді, не вправі проводити огляд у житлі чи іншому володінні особи. Зважаючи на це, практика із цього питання пішла в такому руслі, що слідчий проводить огляд житла чи володіння особи за добровільною згодою власника житла на підставі ч. 1 ст. 233 КПК України. Після цього в окремих випадках сторона обвинувачення звертається до слідчого судді з клопотанням про проведення огляду, просячи визнати докази, отримані під час його проведення, допустимими [1]. Проте, звертаючись до ст. 233 КПК України, бачимо, що в її положеннях ідеться не про огляд як слідчу (розшукову) дію, а про проникнення до житла чи іншого володіння, тобто вирішується питання правомірного знаходження особи в житлі чи іншому володінні особи. До того ж у ч. 3 ст. 233 КПК України закріплено вичерпний перелік невідкладних випадків, коли слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи. Отже, можна зробити висновок, що законодавець в положеннях ст. 233 КПК України не передбачив як правову підставу проведення огляду житла чи іншого володіння добровільну згоду особи. Це також підтверджено позиціями слідчих суддів, викладених в окремих ухвалях, оскільки питання про визнання огляду законним знаходиться поза межами компетенції слідчого судді [2; 3].

Як свідчить практика, однією з найрозповсюдженіших слідчих (розшукових) дій є допит, який є кримінальним процесуальним інструментом отримання та фіксації показань, що мають значення для кримінального провадження. Розглядаючи проблематику допиту за чинним КПК України, Ю.В. Колесник зазначає, що з процесуального погляду допит – це слідча (розшукова) дія, що проводиться з метою збирання доказів шляхом отримання зафіксованих у словесній формі в протоколі й іншими передбаченими законом способами показань допитаної особи про відомі їй обставини кримінального правопорушення або такі обставини, що мають чи можуть мати значення для кримінального провадження [4, с. 80]. Підтримуючи таку позицію, додамо, що слідчі (розшукові) дії проводяться з метою не лише збирання доказів, а і їх перевірки, зокрема це стосується одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

Необхідно підкреслити, що саме вказаний засіб доказування використовується на початковому етапі розслідування досліджуваної категорії злочинів з метою з'ясування (визначення) обставин, що підлягають доказуванню. Здійснюючи аналіз кримінального процесуального законодавства, можна виділити три види допиту, який класифікується залежно від статусу учасника

кримінального провадження, а саме: допит потерпілого, свідка та підозрюваного. Також у КПК України передбачено одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ч. 9 ст. 224), допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225), допит малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226), допит у режимі відеоконференції (ст. 232). При цьому залежно від фактичних обставин кримінального провадження кожен з указаних різновидів допиту має свої тактичні та процесуальні особливості.

Якщо говорити про допит свідка, то в положенні ч. 3 ст. 224 КПК України встановлено вимогу, відповідно до якої перед допитом слідчий попереджує свідка про кримінальну відповідальність за відмову надавати показання й за надавання завідомо неправдивих показань. Винятком із цього правила є норми ст. 63 Конституції України, згідно з якими особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Як зазначає С.Л. Лисаченко, сторона обвинувачення вміло використовує письмове попередження про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань і відмову дачі показань. Це зумовлює неможливість зміни свідками (зокрема свідками захисту) своїх (іноді неправильних) показань навіть перед слідчим суддею та суддею, наприклад, у перебігу судового засідання під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження в досудовому провадженні [5, с. 365]. Ми не можемо повністю погодитися з такою авторською позицією в силу декількох об'єктивних причин. По-перше, аналіз кримінального процесуального законодавства та відповідних норм закону про кримінальну відповідальність дає підстави вважати, що законодавець, урахуовуючи значення системи кримінальної юстиції у функціонуванні держави, намагається забезпечити отримання правоохоронними органами достовірних відомостей, що мають значення для кримінального провадження, тим самим забезпечуючи невідворотність кримінального покарання. По-друге, в рамках кримінального провадження, окрім питання відповідальності особи за вчинення злочину, також приймається низка рішень щодо проведення необхідних процесуальних дій, спрямованих на виконання завдань кримінального провадження. У цьому випадку йдеться про проведення тих процесуальних дій, які пов'язані з обмеженням прав і свобод особи під час досудового розслідування (обшук житла чи іншого володіння, накладання арешту на майно, проведення негласних слідчих (розшукових) дій). У зв'язку з цим сторона обвинувачення має належним чином обґрунтувати клопотання про здійснення таких дій, використовуючи при цьому показання учасників кримінального провадження. По-третє, положення щодо кримінальної відповідальності за дачу завідомо неправдивих показань не завжди гарантують отримання правдивих показань, оскільки відповідний склад злочину передбачає наявність вини особи у формі умислу, що створює можливість для зловживань, пояснюючи зміну показань хвилюванням, слабкою пам'яттю, неправильним сприйняттям тощо. По-четверте, в КПК України встановлено вимогу щодо безпосереднього дослідження доказів судом. Так, відповідно до вимог ст. 23, ч. 4 ст. 95 КПК України, суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отримані в порядку, передбаченому ст. 225 КПК України. Більше того, суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них. Як бачимо, доказом у кримінальному провадженні є лише ті показання, які безпосередньо надані свідком, потерпілим, підозрюваним у судовому засіданні. Отже, урахуовуючи критерій достатності, можемо стверджувати, що показання, отримані стороною обвинувачення під час досудового розслідування, в процесі доказування мають вельми слабе значення і здебільшого використовуються для обґрунтування процесуального рішення або вказують про доцільність чи недоцільність проведення відповідної процесуальної дії.

Беручи до уваги викладене, варто відмітити, що слідчий повинен розуміти той факт, що обвинувачення особи в учиненні злочину на основі лише показань є недостатнім, адже таке джерело доказів має таку форму закріплення, як людська пам'ять. Більше того, досить часто розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі вчинених проти журналістів, – це довгостроковий, а інколи навіть багаторічний процес, де показання свідків, виходячи з об'єктивних причин, можуть забуватися чи безповоротно втрачатися в разі смерті особи, яка їх надала.

На наш погляд, визначена в ч. 4 ст. 95 КПК України модель кримінального процесуального регулювання показань має як позитивні, так і негативні аспекти. Зокрема, встановлюючи правила фактичного визнання показань повноцінним доказом лише під час судового засідання, законодавець тим самим намагається виключити можливі зловживання щодо неправомірних способів їх надання (застосування сили, психологічно тиску), викривлення показань стороною обвинувачення під час складання протоколу допиту тощо. Поряд із тим це створює низку практичних

проблем під час використання показань у процесі доказування, а саме в разі неможливості безпосереднього отримання судом показань від особи, яка їх надала.

У контексті порушеної дискусії С.Л. Лисиченко вказує на те, що на стадії досудового розслідування допит є неефективним засобом отримання відомостей від особи. Автор апелював тією тезою, що слідчий, прокурор у досудовому провадженні виконує значний обсяг процесуальної діяльності щодо проведення допиту осіб, а результати його не мають жодного значення для суду. Це, у свою чергу, зумовлює проведення повторного допиту в судовому засіданні як під час досудового розслідування, так і в процесі судового провадження [5, с. 365]. Хоча автор і наводить відповідні аргументи щодо неефективності використання показань як доказів на стадії досудового розслідування, але все ж таки повною мірою з його позицією ми не можемо погодитись. На противагу варто зазначити, що тільки під час допиту слідчий зможе встановити необхідні відомості, що мають значення для кримінального провадження, зокрема встановити коло ймовірних свідків, визначити час учинення злочину, мотив, стадію підготовки та характер дій щодо приховування злочинних наслідків тощо.

Варто звернути увагу на те, що в КПК України передбачено альтернативу судовому дослідженню показань у вигляді допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. Так, у ч. 1 ст. 225 КПК України зазначається, що у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка чи потерпілого під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я свідка, тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит у суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді з клопотанням провести допит такого свідка чи потерпілого в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. Водночас аналіз наведеного законодавчого положення свідчить про виживання такого оціночного поняття, як «інші обставини, що можуть унеможливити допит». До такого висновку дійшов і Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, який зазначив, що вжите в ч. 1 ст. 225 КПК формулювання «інші обставини» свідчить про невичерпність їх переліку, при цьому наголошуючи на існуванні вірогідності унеможливити допит свідка чи потерпілого в суді або вплинути на повноту чи достовірність їх показань [6].

Випадки проведення такого допиту у зв'язку з існуванням «інших обставин» сьогодні мають місце в практичній діяльності. Так, зі змісту ухвали слідчого судді Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області про проведення допиту свідка ОСОБА_2 вбачається, що слідчий суддя вважає допустимим такий допит, оскільки свідок найближчим часом має виїжджати на заробітки, з огляду на що виникає необхідність у його допиті в судовому засіданні, адже це може вплинути на забезпечення швидкого та повного досудового розслідування [7]. Крім того, іншими обставинами для допиту свідка слідчим суддею визнано його тісні дружні стосунки з підозрюваним. Зокрема, з ухвали слідчого судді Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області випливає, що слідчий суддя вбачає доцільним допитати в судовому засіданні свідка ОСОБА_3, оскільки на останнього може здійснюватися тиск з боку підозрюваного ОСОБА_4, а тому існують реальні ризики впливу ОСОБА_4 на повноту й достовірність показань ОСОБА_3 під час судового розгляду кримінального провадження [8]. Разом із тим існують й інші позиції слідчих суддів на вирішення даного питання. Наприклад, слідчий суддя Ірпінського міського суду Київської області під час розгляду клопотання про допит свідка на досудовому розслідуванні в судовому засіданні не визнав похилий вік свідка (76 років) як обставину, яка може унеможливити його допит у суді або вплинути на повноту чи достовірність показань [9]. Отже, з урахуванням аналізу наведених ухвал можемо говорити про неоднозначність трактування такої дефініції, як «інші обставини», а отже, й практики застосування положень ст. 225 КПК України. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність у напрацюванні відповідних пропозицій, спрямованих на вдосконалення кримінального процесуального законодавства в цій частині.

Здійснивши системний аналіз ст. 225 КПК України, доходимо висновку про існування таких недоліків процесуального регулювання цієї слідчої (розшукової) дії. По-перше, законодавцем не визначені вимоги до клопотання, яке подається сторонами кримінального провадження до слідчого судді. По-друге, відсутні положення, які б регламентували зміст ухвали й підстави відмови слідчим суддею в задоволенні клопотання про проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. Потребує уваги той факт, що допит свідка, потерпілого слідчим суддею – це процесуальна дія, яка вимагає значних часових затрат, зокрема підготовка слідчим, прокурором клопотання, розгляд його слідчим суддею, ухвалення судового

рішення за результатами судового розгляду та безпосереднє проведення допиту. Водночас із контексту наведених вище ухвал убачається, що між поданням клопотання й безпосереднім допитом пройшло 5 днів, що аж ніяк не можна визнати допустимим, тим паче в разі загрози життя і здоров'ю свідка, потерпілого. Якщо говорити про злочини, вчинені проти журналістів, такі як, наприклад, спричинення тяжких тілесних ушкоджень журналісту чи членам його сім'ї, замах на життя журналіста, де потерпілий перебуває у важкому стані, допит останнього слідчим суддею з проміжком у 5 днів може бути неефективним з погляду отримання показань. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне в ст. 95 КПК України передбачити положення, відповідно до якого в разі фіксації показань за допомогою технічних засобів суд може визнати такі показання допустимими в разі неможливості безпосереднього їх дослідження в судовому засіданні.

За загальним правилом, допит проводиться після початку досудового розслідування, тобто внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР. Зважаючи на таку вимогу, до цього часу слідчий відбирає від потерпілого, свідків пояснення, вже розпочавши досудове розслідування, повторно відбирає в них показання шляхом проведення допиту. Із цією метою слідчому необхідно дотримуватися вимог ч. 8 ст. 135 КПК України, де встановлено, що особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прийти за викликом. Отже, між отриманням заяви чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення, огляду місця події та допитом особи в теоретичному плані проходить мінімум три дні. До того ж досить часто спостерігається ситуація, коли огляд місця події поєднується з відібранням пояснень, що дає змогу більш чітко встановити наявність складу злочину, унеможливити ймовірне забуття свідками й потерпілим важливих обставин, що мають значення (прикмети злочинця, його одягу, спосіб учинення злочину тощо). Зазначене, безумовно, дає можливість слідчому отримати максимально об'єктивну інформацію щодо обставин учинення злочину та інших необхідних відомостей.

На наше переконання, наведене вище жодним чином не сприяє здійсненню швидкого досудового розслідування і спонукає слідчих до пошуку виходу з такої ситуації. У зв'язку з цим на практиці ігноруються вимоги ч. 3 ст. 214 КПК України, зокрема, шляхом невнесення до протоколу допиту дати й часу його проведення, що робиться вже після початку досудового розслідування. Більше того, для більшості свідків і потерпілих є не зрозумілим і навіть обуриливим той факт, що правоохоронці не вправі безпосередньо на місці події відібрати від них показання шляхом допиту та просять їх прийти за викликом до правоохоронного органу для участі в допиті вже після відкриття кримінального провадження. Це спричинено тим, що законодавець намагається забезпечити відсутність зловживань з боку правоохоронних органів, тим самим обмежуючи слідчого на цьому етапі в проведенні процесуальних дій, які можуть здійснюватися до початку розслідування. При цьому неможливість на початковому етапі розслідування отримати від потерпілого, свідка відповідні показання створює значні процесуальні труднощі під час обґрунтування клопотань про проведення інших процесуальних дій, що потребують отримання ухвали слідчого судді. Натомість не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, які не були предметом безпосереднього дослідження суду.

Розглядаючи питання проведення допиту під час досудового розслідування за фактом учинення злочинів, пов'язаних із перешкодженням законній професійній діяльності журналістів, варто зазначити, що він є невідкладним та однією з першочергових слідчих (розшукових) дій, що проводиться після внесення відомостей до ЄРДР. Пояснюється це тим, що процес доказування в кожному кримінальному провадженні має індивідуальний характер, а проведення процесуальних дій диференціюється залежно від наявної інформації. При цьому законодавчі приписи ст. 214 КПК України є недостатніми для чіткого усвідомлення слідчим фактичних обставин, що підлягають доказуванню, та формування предмета доказування в кримінальному провадженні. До того ж слідчий, який призначений здійснювати досудове розслідування, міг і не залучитися до відібрання заяви про вчинення кримінального правопорушення та проведення ОМП. Це, у свою чергу, зумовлює додаткове абстрагування сприйняття й усвідомлення ним тих обставин, які підлягають установленню для прийняття законних та обґрунтованих рішень у кримінальному провадженні.

Аналіз слідчої практики показує, що допит потерпілого (журналіста) має вагоме значення. По-перше, під час допиту слідчий отримує більш чітке бачення щодо кваліфікації злочину та її можливої зміни в майбутньому. По-друге, слідчий отримує необхідну інформацію для формування предмета доказування, тобто кола обставин, які підлягають доказуванню в їх об'єктивному вираженні (наприклад, відомостей щодо факту заподіяння журналісту тілесних ушкоджень, пошкодження його майна з метою перешкодження його професійній діяльності тощо). По-третє,

слідчий як особа, що планує та організовує процес розслідування, зможе конкретизувати слідчі версії, визначити коло процесуальних дій, які необхідно провести, тощо.

Говорячи про допит журналіста, варто вказати про встановлені законом особливості, які зумовлені специфікою його правового статусу. Зокрема, йдеться про такий тип охоронюваної законом таємниці, як відомості, що містять конфіденційну інформацію професійного характеру журналістської діяльності, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації. Тобто законодавець, розуміючи значення цієї сфери суспільної діяльності для розвитку демократичного суспільства, передбачив додаткові гарантії щодо незаконного втручання в їхню діяльність у тому числі правоохоронними органами. Така позиція обґрунтовується необхідністю в додатковому правовому захисті визначеної законом категорії осіб, до яких також зараховано журналістів і їхню законну діяльність загалом. Розглядаючи це питання в площині кримінальної процесуальної діяльності, варто відмітити, що КПК України містить низку обмежень щодо отримання інформації від журналіста. Так, виходячи з положень ч. 2 ст. 65 КПК України, не можуть бути допитані як свідки журналісти, а саме про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації. Це пов'язано з володінням такими особами інформації, що становить охоронювану законом таємницю, з огляду на що в положеннях ст. 162 КПК України до охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належить інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста й надана ним за умови нерозголошення авторства або джерела інформації.

Наступною слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться в межах розслідування досліджуваної категорії злочинів, є обшук, метою якого є виявлення та фіксація відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке здобує в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ч. 1 ст. 234 КПК України). Залежно від об'єкта обшуку можна виділити такі його різновиди: обшук житла особи (будинок, квартира); обшук іншого володіння особи (автомобіль, робочий кабінет); обшук особи.

У чинному КПК України, на відміну від попереднього, окремо не врегульовано процесуальний порядок здійснення обшуку особи. Разом із тим, проаналізувавши КПК України, бачимо, що обшук особи може проводитись виключно у двох випадках, а саме під час обшуку житла чи іншого володіння особи або затримання особи в порядку ст. 208 КПК України. У першому випадку обшук особи проводиться за рішенням слідчого, прокурора стосовно осіб, які перебувають у житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети чи документи, які мають значення для кримінального провадження (ч. 5 ст. 236 КПК України). У другому випадку, відповідно до положень ч. 3 ст. 208 КПК України, уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил (вимог), передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК України.

Отже, з часу прийняття чинного КПК України обшук особи як окрему слідчу (розшукову) дію фактично знівельовано, а наявну сьогодні модель його процесуальної регламентації аж ніяк не можна визнати позитивною. Зважаючи на наявну нині процесуальну регламентацію обшуку особи, останнім часом усе частіше як науковці, так і практики наголошують на нагальній потребі закріплення спеціальної норми, в якій установити порядок його проведення як окремої слідчої (розшукової) дії.

Важливим засобом доказування в кримінальному провадженні також є проведення експертиз, на основі яких робляться висновки експертів, що можуть підтвердити або спростувати обставини, які мають значення для кримінального провадження. Із цього приводу А.В. Коваленко зазначає, що серед опитаних слідчих Національної поліції 9,7% респондентів зарахували призначення судової експертизи до переліку найскладніших слідчих (розшукових) дій під час розслідування посягань на життя і здоров'я журналістів [10, с. 173]. Дійсно, в кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом учинення злочинів проти журналістів, у слідчого викликає необхідність звернутися до осіб, які володіють спеціальними знаннями. Натомість із прийняттям чинного КПК України питання щодо проведення експертних досліджень зазнали суттєвих змін. Нині, відповідно до вимог ст. ст. 242–244 КПК України, експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження. Такі положення набули чинності 15 березня 2018 року, замінивши кримінальний процесуальний порядок, де слідчий самостійно міг призначати експертне дослідження.

Слушною є думка А.А. Мацоли, яка відмітила, що успіх розслідування в кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, багато в чому залежить від уміння слідчого виявити нагальну необхідність визначити перспективу і своєчасно провести судову експертизу. При цьому дослідниця зауважила, що найбільш перспективними для цієї категорії кримінальних проваджень видами експертиз є дактилоскопічна, технічна експертиза документів, фonoскопiчна й судова експертизи комп'ютерних засобів [11, с. 167]. Проте такий перелік судових експертиз, які необхідно призначити під час розслідування цієї категорії кримінальних проваджень, видається не зовсім повним. Зокрема, варто призначати молекулярно-генетичну експертизу, адже її висновок має вагомий результат у процесі доказування, оскільки з точністю до 99,9% підтверджується контакт певної особи з відповідним об'єктом. Поряд із тим, зважаючи на те що досить часто вчинення злочину проти журналіста поєднано з пошкодженням чи заволодінням його обладнання (відеокамери, фотоапарата, мобільного телефону, диктофону, носіїв інформації тощо), варто призначити товарознавчу експертизу з метою встановлення розміру завданої шкоди.

Висновки. Проведене дослідження наочно виявляє негативні аспекти змін, унесених до КПК України в частині проведення експертиз під час досудового розслідування. Із цього питання вважаємо за доцільне повернення до моделі кримінального процесуального регулювання, яка діяла до того часу, слідчий на власний розсуд міг призначити експертизи, визначати перелік питань для експертного дослідження та експертну установу, яка безпосередньо проведе експертизу.

Список використаних джерел:

1. Ухвала слідчого судді Канівського міськрайонного суду Черкаської області від 15.01.2016. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55038171>.
2. Ухвала слідчого Єланецького районного суду Миколаївської області від 04.02.2013. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/45151974>.
3. Ухвала слідчого Приморського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 04.08.2016. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59429448>.
4. Колесник Ю.В. Особи, що підлягають допиту, та предмет допиту за чинним КПК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. № 1 (29). С. 78–85.
5. Лисаченко С.Л. Проблеми проведення допиту на стадії досудового розслідування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 6. С. 364–368.
6. Про практику вирішення слідчими судьями питань, пов'язаних із слідчими (розшуковими) діями: Витяг з узагальнення практики Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 03.06.2016. URL: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.
7. Ухвала слідчого судді Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 07.07.2017. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67729150>.
8. Ухвала слідчого судді Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 17.11.2017. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70375205>.
9. Ухвала слідчого судді Ірпінського міського суду Київської області від 07.10.2016. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61866381>.
10. Коваленко А.В. Основи методики розслідування посягань на життя та здоров'я журналістів: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 245 с.
11. Мацола А.А. Розслідування перешкоджання законній професійній діяльності журналістів: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 223 с.